

KOPITARJEV ZBORNİK (1996)

KOPITARJEV ZBORNİK, Mednarodni simpozij v Ljubljani, 29. junij do 1. julij 1994 *Jernej Kopitar in njegova doba*. Simpozij ob stopedesetletnici njegove smrti. Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture (ur. J. TOPORIŠIČ), Ljubljana 1996, (Obdobja 15), str. I-XIII + 1-620.

Kopitarjev zbornik sadri tekstove predavanja održanih na medunarodnom znanstvenom simpoziju o Jerneju Kopitaru i njegovu dobu.

Jernej Bartolomej Kopitar (1780.-1844.) bio je jedna od središnjih osoba slovenske kulturne scene prvih desetljeća 19. stoljeća. Obrazovan kao pravnik, dugo je godina obnašao odgovornu i uglednu dužnost knjižničara (cenzor za slavenske knjige i skriptor biblioteke) u Dvorskoj biblioteci u Beču, a dosegao je i čast dvorskoga savjetnika.

Sudionici simpozija znanstvenim su prilozima osvjetlili različite aspekte njegova djela i tako odali počast jednomu od najznamenitijih Slovenaca – rodoljubu, prvomu slovenskomu jezikoslovcu i jednomu od prvih slavenskih etimologa, plodnomu znanstveniku i publicistu, najvećemu slovenskom bibliotekaru. *Kopitarjev zbornik*, što sadri 59 članaka, podijeljen je u 7 većih tematsko-problemskih cjelina vezanih uz opus Jerneja Kopitara. To su: *Vseslovansko in širše, Slovenistično jezikoslovno, Slovensko slovstveno, Starocerkvenoslovansko, Jezikoslovstva, Medosebno jezikoslovsko, Tematska stikalno*. Dakako, najznatniji je broj radova posvećen Kopitarevim jezi-

koslovnim pogledima (te njegovoj književno-estetskoj koncepciji), u rasponu od analize pojedinih pitanja iz njegove gramatike (*Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*, Ljubljana 1808.-1809., koje je prvo slovensko znanstveno djelo te vrste), do detaljnijeg izučavanja korijena i posljedaka njegova sukoba s Čopom i Prešernom.

Mi ćemo se ovdje osvrnuti na one priloge koji ulaze u užu dovid interesa našeg časopisa, a odnose se na različite aspekte djela Jerneja Kopitara.

L. V. KURKINA, *Паннонская теория Копитара в свете современных исследований* (241-248). U doba dok je slavistika bila još u povojima, Kopitar je naznačio neke probleme koji su aktualni i danas. Jezikom suvremene lingvistike Kurkina ih dijeli u tri skupine: uloga Panonije u migracijama Slavena; dijalekatski izvori za jezik najstarijih slavenskih spomenika; narav odnosa između slovenskih i bugarsko-makedonskih narječja. Svoja je gledišta Kopitar često iznosio u polemičnom tonu, potičući zanimanje i drugih znanstvenika za pojedina pitanja. Primjerice, oštre kritike Kopitarove *panonske teorije* (prema kojoj bi temelj najstarijega slavenskog književnog jezika bio jedan panonski govor), koje su izrekli Jagić i Oblak, pozitivno su utjecale na produbljanje jezičnih spoznaja o najstarijem razdoblju slavenske pismenosti. Autorica u radovima nekih današnjih izučavatelja vidi svojevršno vraćanje tezama i mislima Jerneja Kopitara. Premda s drugih polazišta i sa

širim spektrom spoznaja (arheoloških, povijesnih, jezično-povijesnih, etimoloških, onomastičkih i toponomastičkih), Panonija se (ponovno) sagledava kao ishodišno slavensko područje. Za vrijeme boravka Slavena u drevnoj Panoniji, oblikovale su se dijalekatske razlike između dviju većih struktura – zapadne i južne. Panonija je kasnije, tvrdi Kurkina, bila jednim od važnijih središta iz kojih su kretale slavenske seobe: prema Istočnim Alpama, te na jug i jugoistok. Najnovija toponomastička istraživanja na području današnje Bugarske, Makedonije i na dijelu Peloponeza potvrđuju tu tezu.

U vrijeme nastanka najstarijih slavenskih tekstova, razlike među slavenskim narječjima još nisu bile duboke, pa tako nije bilo teško oblikovati »kulturni naddijalekt«, jezik usmenog stvaralaštva, crkve i prava. U tom kontekstu autorica tumači pojavu *moravizama* u staroslavenskim spomenicima upravo kao elemente »kulturnog naddijalekta« panonskoslavenskoga jezičnog zajedništva koje se nakon seoba raspalo.

E. PALLASOVÁ, *Kopitarův přínos k problematice hlaholských textů* (249-255). Autorica razlaže Kopitarov prinos raspravi o odnosu između glagoljice i ćirilice. Njegovo zanimanje za glagoljicu bilo je povezano s njegovim širim slavističkim studijima. Dugogodišnji rad na pripremi i izdanju rukopisa što ga je po tadašnjem vlasniku nazvao *Glagolita Clozianus* doveo je Kopitara do spoznaje različite od svojih ranijih pretpostavki (temeljenih na autoritetu Dobrovškoga) da je glagoljica bila izvedena iz ćirilskoga pisma. Kopitar je ustvrdio da je stariji tip glagoljice, tzv. obla glagoljica, barem

jednako tako stara kao ćirilica, ako ne i starija. Argumente za tu svoju tvrdnju iznio je na temelju izučavanja *Glagolita Clozianus*, te usporedbe toga rukopisa s glagoljskim *Assemanijevim evanđelistarom* i ćiriličnim *Suprasaljskim zbornikom*. Pa ipak, Kopitar glagoljicu nije smatrao izumom Konstantina Ćirila. Autorica na kraju članka navodi kako je sam Kopitar smatrao da upravo *izdavanje* (staro)crkvenoslavenskih spomenika ima golemu važnost za bolje poznavanje staroslavenskog jezika i književnosti.

P. SCHREBER, *Die Glagolica vor dem Hintergrund von Kopitars Interesse an den slavischen Schriftsystemen* (257-263). U članku se objašnjavaju Kopitarova stajališta prema slavenskim pismenim sustavima. Prvotno je glagoljicu smatrao pismom mlađim od ćirilice, namijenjenom uporabi na ograničenom »ilirskom« području. Kopitar je, slijedeći poglede Dobrovškoga, na jednom mjestu glagoljicu čak nazvao »ružnom vrstom ćirilice« (*hässliche Abart des cyrillischen*). Njegov emotivni stav ovdje je došao do punog izražaja: ćirilica, »posvećeno pismo« starih slavenskih spomenika, pridonijelo je kulturnomu ujedinjenju istočnih Slavena; uz latinicu bio je vezan njegov životni san da oblikuje latinični pravopis koji bi omogućio nesmetanu komunikaciju među svim zapadnim Slavenima. Glagoljskomu pismu Kopitar nije posvećivao posebnu pažnju do godine 1830., kada počinje proučavati *Kločev glagoljaš*. Tada dolazi do zaključaka vrlo različitih od svojeg ishodišnog mišljenja: naime, da je glagoljsko pismo, misleći pritom na stariji, obli tip glagoljice, barem jednako staro kao ćirilsko (»... literas Slavorum glagoliticās, quoad

actatem, esse saltim aequales cyrilliana-
rum«), a naznačio je mogućnost da su
čak i starija. Tu je njegovu slutnju doka-
zao tek krajem 50-ih godina 19. stoljeća
Kopitarov negdanji protivnik Šafařík.

A. NAZOR, *Neki primjeri Kopita-
rova odnosa prema hrvatskim glagolj-
skim spomenicima* (265-276). Jernej
Kopitar je priredio prvo znanstveno izda-
nje jednoga staroslavenskog rukopisa iz
11. stoljeća (*Kločev glagoljaš*) koji je bio
pisan na hrvatskom području i tu bio u
uporabi do kraja 15. stoljeća. Velikaška
obitelj Frankapan čuvala je taj, zlatom i
srebrom optočen, rukopis kao kućnu re-
likviju. Nakon smrti u progonstvu kneza
Ivana Frankapana rukopis je stradao, a
Kopitar je izdao i obradio 12 listova, koji
se danas čuvaju u Trentu (Museo Civico,
Codice Glagolitico Cloziano, br. 2476).
Premda se problematikom glagoljskoga
pisma počeo baviti dosta kasno, autorica
na temelju nekoliko primjera potkrjep-
ljuje podatak da je Jernej Kopitar u svoje
doba uživao glas vrsna poznavatelja toga
pisma, te je nekim svojim radovima
pridonio poznavanju hrvatskoglagoljske
književne baštine. Tako se Kopitaru za
pomoć pri identifikaciji, kako je sam go-
vorio, »poslastice među rukopisima«
svoje iznimno bogate zbirke obratio poz-
nati britanski kolekcionar i bibliofil Sir
Thomas Phillipps. Proučivši kopije što
ih je učinio sam vlasnik, Kopitar je us-
tvrdio da se radi o glagoljskom misalu iz
14.-15. stoljeća. Taj se rukopis danas u
znanosti naziva *Newyorškim misalom*
(New York, The Pierpont Morgan Lib-
rary, sign. M 931). Uz rukopis u knjiž-
nici se čuvaju i dijelovi misala koje je
Phillipps uputio Kopitaru, autograf Ko-
pitarova odgovora (koji sadrži latinski

opis rukopisa i latiničnu i ćiriličnu tran-
skripciju odlomaka) te primjerak izdanja
Kločeva glagoljaša.

Kopitar je posjedovao primjerak *Ko-
rizmenjaka* (prijevod zbirke korizmenih
propovijedi R. Caracciola *Quadrage-
simale*) tiskana u Senju 1508. godine.
Taj se primjerak danas čuva u Ljubljani
(NUK, sign. R-18370).

Važno je istaknuti kako je Kopitar
prvi naslutio kako je inkunabula, koja je
u literaturi i brojnim bibliografijama bila
navođena kao »Torresanijev ćirilski ča-
soslov« bila zapravo tiskana *glagoljskim*
pismenima. Istom godine 1894. Vatro-
slav Jagić je znanstveno potvrdio Kopi-
tarovu slutnju, utvrdivši da je riječ o
Brevijaru hrvatskom tiskanu glagoljicom
u Veneciji 1493. godine, u čuvenoj tiska-
ri A. Torresanija (inkunabula poznata
kao *Baromićev brevijar*). *Brevijar* je zna-
čajan po tome što sadrži, osim plenar-
noga brevijara Rimske kurije, i dijelove
rituala i misala.

M. PARTRIDGE, *Jernej Kopitar and
Frederick North. Fifth Earl of Guilford*
(277-283). Autorica se osvrće na četiri
pisma koja je Kopitar uputio F. Northu,
prvomu engleskomu slavistu. Na temelju
tih pisama zaključuje da se North (obra-
zovanjem klasični filolog), helenofil i čo-
vjek nemirna duha, organizirajući škol-
stvo na Jonskim otocima, počeo zanimati
za jezike i književnosti slavenskih nara-
da. Kopitar mu je pomagao pri uteme-
ljenju slavenske tiskare za sveučilište na
Krfu (osnovano 1824. godine) i u nabavi
rijetkih knjiga za biblioteku. Posljednje
sačuvano pismo iz god. 1825. zanimljivo
je jer u njemu Kopitar preporučuje Vuka
Karadžića za voditelja slavenske katedre
na krfskom sveučilištu. Nije moguće

utvrditi je li grof od Guilforda ikada primio to pismo. Umro je 1827. godine – autorica na kraju postavlja pitanje nije li nenadana smrt F. Northa (nedugo zatim krfsko je sveučilište zatvoreno) moguće promijenila povijest srpske književnosti.

A. BERNARD, *Jernej Kopitar in Reimški Evangelij* (285-292). Posljednje djelo J. Kopitara bilo je izdanje *Reim-skoga evangelistara*, rukopisa koji je sredinom 19. stoljeća među znanstvenicima izazvao golemo zanimanje, pa i žučne rasprave. U članku autorica iznosi detalje iz povijesti rukopisa, navodeći dokumentirane činjenice, ali podsjećajući i na iznesene pretpostavke za koje nema povijesnih potvrda.

Ćirilski (ruski) dio koji sadrži 16 listova napisan je u 12. stoljeću, a glagoljski (hrvatski) datira se godinom 1395. Taj dio obasiže 32 lista (u tekstu članka i sažetku pogrješkom stoji »23 listov/23 feuillet«), a ta su dva dijela kasnije uvezana u jedinstveni kodeks optočen zlatom i draguljima. Prema predaji, na njemu su prisizali francuski kraljevi. Prvi pisani spomen o kodeksu kao vlasništvu crkve Notre Dame u Reimsu nalazi se u inventaru napisanu 1669. godine; toj je crkvi knjigu poklonio Charles de Lorraine 1574. godine. Do tada se rukopis nalazio u Carigradu. Po inventaru, za koji autorica kaže da prvi slavisti za nj nisu mogli znati, sada se zna da ga je iz Carigrada donio tajnik reimskog biskupa. Kodeks je oštećen za vrijeme Francuske revolucije (uništen je uvez) i do polovice 19. stoljeća zametnuo mu se trag. Za njim su »tragal i« brojni znanstvenici, primjerice L. Paris, A. I. Turgenjev i J. Kopitar. Konačno se godine 1836. Europom pronijela vijest o ponov-

nom otkriću rukopisa. Među učenjacima razvila se žučljiva rasprava o njegovu podrijetlu, starosti i povijesti, te natjecanje tko će ga prvi objaviti. Jernej Kopitar je mislio da je upravo on, zajedno s poznatim francuskim paleografom J. B. Silvestreom, pozvan da tekst objavi, te je god. 1844. *Reimski evangelistar* tiskan u 500 primjeraka (premda izdanje nosi godinu 1843.). U uvodnoj raspravi izdanja naslovljenoj »Prolegomena« Kopitar se suprotstavio mišljenju nekih znanstvenika da je taj evangelistar jedan od najstarijih spomenika slavenske pismenosti. Izdanje nije naišlo na znatniji odjek. Razlog tomu autorica vidi u stajalištima nekih Kopitarevih suvremenika koji su u njemu vidjeli »neprijatelja svega što je slavensko«, u sumnjama što su ih imali pripadnici pravoslavnoga klera glede teološke ispravnosti rukopisa, dok veličanje sv. Ćirila i Metoda nije bilo po volji tadašnjim slavenofilima. Na kraju članka autorica zaključuje kako su Kopitarevo sudjelovanje u pripremi i izdanju *Reim-skoga evangelistara*, te rasprava *Prolegomena* upravo njegova oporuka, a nesporazumi i sukobi koji su nastali oko toga djela posljedak su i odraz suprotnosti u samome slavenskom svijetu. U toj »borbi« Kopitar je pokazao svoj žar, ali i svoje duboko znanje.

J. RUSEK, *Nad »Hesychii glossographi discipulus« Jerneja Kopitara* (1839) (293-300). Zbirka Kopitarovih kraćih studija i oglada *Hesychii glossographi discipulus* iz 1839. godine, učeno je djelo koje su suvremenici primili prilično nesklono. Tako je V. Jagić u svojoj ocjeni knjige sa žaljenjem ustvrdio da se Kopitar nije mogao usredotočiti na *jedno* pitanje/temu, pa tako nije dosta prostora i

pažnje posvetio rukopisima što ih je proučio za boravka u Italiji 1837. godine. Naime, tada je Kopitar posjetio Rim, Veneciju, Livorno, Bolonju, Pisu, Firencu i Milano, gdje je proučio brojne rukopise i došao do spoznaja vrijednih za slavističku znanost.

Temeljito analizom rukopisa utvrdio je Kopitar da *Assemanijev evanđelistar* pripada 11. stoljeću, da potječe s bugarskoga područja i da je nešto mlađi od *Kločeva glagoljaša*. Velike su, ali znatnim dijelom zanemarene, Kopitareve zasluge pri izučavanju *Bolonjskoga psaltira* (utvrdio je da potječe iz Bugarske, s kraja 12. st.). Zanimao se i za tzv. *Manasijevu kroniku*, »najdragocjeniji spomenik srednjobugarske književnosti«, osobito pak za njoj priloženu pripovijest o Troji. Na temelju analize imena Kopitar je pretpostavio postojanje češkoga, mađarskoga ili poljskoga izvornika bugarskom tekstu.

Na kraju članka autor ističe činjenicu da je Kopitar, proučavajući najstariju bugarsku tiskanu knjigu *Abagar* katoličkoga biskupa Filipa Stanislavova, tiskanu u Rimu 1651. godine, postao pretečom izučavanja bugarske katoličke književnosti.

Neki Kopitarevi stavovi prema hrvatskomu jeziku sa stanovišta današnjih spoznaja mogu se smatrati anakronima, kako objašnjava M. LONČARIĆ, *Kopitar i hrvatski jezik* (327-336), dok njegov odnos prema hrvatskomu preporodnomu pokretu ili nedosljednost u odnosu s biskupom Vrhovcem – o čemu piše V. HORVAT, *Jernej Kopitar i zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac* (513-521) – pomalo iznenađuju, a vjerojatno su imali podlogu u onodobnim političkim zbivanjima. Pa ipak, dobro poznavanje glagoljice Kopitaru su priznavali i hrvatski ilirci, o čemu govori prilog J. VONČINE, *Jernej Kopitar u Danici ilirskoj* (597-599). Upravo je Kopitarevo izdanje *Kločeva glagoljaša* manje ili više izravno utjecalo na Ivana Kukuljevića Sakcinskoga i na mlade hrvatske izučavatelje glagoljice, osobito nakon što je 1832. Hrvatski Sabor zaključio da se glagoljske isprave iz državnoga arhiva trebaju transkribirati latinicom i nakon što je *Danica* god. 1841. glagoljicu istaknula kao jedno od temeljnih pismenih sustava u južnoj Hrvatskoj.

MARIJA-ANA DÜRRIGL